Les Verges (I): Santa Úrsula i el cant de serenates

Description

Les Verges (I): Santa Úrsula i el cant de serenates

Si la Festa de les Llanternes d'Alcúdia marca l'acabament de l'estiu, la **Festa de les Verges** senyala el principi de la primavera de l'hivern (o tardor), cloent aquests llimbs que representen les setmanes de setembre i que, amb el canvi climàtic, de cada vegada són més caloroses i ens acaben de desubicar.

Melicotó

La de les Verges és una **festa molt arrelada** pràcticament arreu de Mallorca, i consegüentment són diversos els costums que es practiquen relacionats amb aquesta celebració. En aquest article parlarem de **Santa Úrsula**, santa en honor de la qual se celebra aquesta festa dia **21 d'octubre**, i dels dos grans protagonistes de la festa d'avui en dia: les **serenates** i els **bunyols**. Així mateix, també farem esment a altres celebracions de caire més local i consegüentment manco conegudes, com són el costum de les **enramades**, d'anar a cercal el **penjoll** o d'anar a **cantar verges**.

Per no embafar, la d'avui serà la primera part d'una publicació que en tendrà dues. En aquesta primera part me centraré en els **orígens de la festa** i en la història del **cant de serenates**, tradició difosa a les ciutats i viles mallorquines ja durant el segle XIX i que s'ha lligat amb celebracions medievals. Veurem com se celebrava aquesta festa en els principals nuclis de població de l'illa, amb especial èmfasi en el cas d'Alcúdia. En una segona publicació parlarem d'altres elements de la festa, com ara els verjots, els bunyols i orellanes, les enramades i els penjolls.

La llegenda de Santa Úrsula i les onze (mil?) verges

Comencem… pel començament. Dia 21 d'octubre se celebra l'onomàstica de **Santa Úrsula**, i el vespre anterior celebram la revetla de les Verges. Però **qui era Santa Úrsula, i quina relació hi té, amb les verges?** Com que d'aquesta llegenda ja se n'ha escrit i explicat prou, i jo no podria confegir res que no s'hagi dit, reproduiré fragments d'una publicació que en féu al respecte el professor Gabriel Bibiloni. Comencem parlant de Santa Úrsula: **ni santa, ni Úrsula**, ja que probablement no va existir.

> *[Úrsula] és un diminutiu d'ursa, que en llatí vol dir 'óssa'. Per tant, Úrsula vol dir 'osseta', cosa que el fa un nom gràcil i tendre. Dit això, us hauré de donar una mala nova: la cosa més probable és que aquesta senyora, coneguda com a Úrsula de Colònia,* ***no va existir mai****, i per això l'Església catòlica la va llevar del calendari general romà el 1970, cosa que vol dir que avui* ***ja no li reten culte a tot el món cristià****, sinó que, en tot cas, ho poden fer allà on és tradició local.*
>
> *Santa Úrsula i les Verges, Gabriel Bibiloni.* ***El blog de Gabriel Bibiloni****. 21 d'octubre de 2018*

Representació de Santa Úrsula.

Tanmateix, popularment ens solem referir a dia 21 d'octubre com a "el dia de *les Verges*" o, simplement, "***les Verges***". Com així? Perquè la llegenda relaciona l'existència d'Úrsula amb el **martiri** d'un grup de joves verges:

> Santa Úrsula va associada a una llegenda medieval, recollida en el llibre *La llegenda àuria*, de Jaume de Voràgine […]. Segons aquesta llegenda, que té diverses versions, Úrsula era filla de Dionot (o Donat o Dionor), rei de Cornualla i regent de Britània durant el temps de l'emperador Magne Màxim (383-388). La noia, de notable bellesa, va ser enviada pel seu pare, juntament amb **onze mil donzelles verges**, a trobar el seu futur espòs Conan Meriadoc, governador o una cosa així de la província d'Armòrica, que ara és una punta de França. Alguna font diu que partiren amb **onze vaixells amb mil verges cada un**, una d'elles al capdavant de la nau. Una tempesta va fer arribar aquesta vistosa flota a un port de la Gàl·lia més aviat que no feien comptes. I la dona, cristiana, que no tenia gaire interès de casar-se amb aquell pagà, ni amb ningú, perquè feia comptes de casar-se amb Déu, decidí de fer una pelegrinació a Roma, veure el papa i deixar passar temps. En el viatge de tornada, l'expedició d'Úrsula i les onze mil acompanyants passaren per Colònia, que en aquell moment era assetjada pels huns, aquells ferotges nòmades de l'estepa asiàtica que en el segle IV feren terribles incursions en terres europees. El cap dels huns, que no se sap si era Uldí o el famós Àtila, s'enamorà d'Úrsula, però aquesta el refusà, igual que refusà d'abjurar de la seva fe cristiana. Amb la mateixa resolució rebutjaren els desigs concupiscents dels bàrbars **les onze mil verges, que van deixar de ser-ho a mans d'aquella soldadesca bruta i salvatge**. Úrsula i totes les seves acompanyants van ser **assassinades implacablement** a cop de fletxa o decapitades. Aquest massacre llegendari, ocorregut hipotèticament l'any 383, se suposa que un 21 d'octubre, fa que avui sigui el dia de Santa Úrsula i el dia de les Verges.
>
> *Santa Úrsula i les Verges, Gabriel Bibiloni.* ***El blog de Gabriel Bibiloni****. 21 d'octubre de 2018*

Ara bé, és evident que no podien ser onze mil, les verges violades i assassinades. L'**errada històrica**

ve d'enrere, tot i que ja ha anat bé mantenir-la per afegir èpica a la història, i convertir Santa Úrsula en **patrona de les verges**:

> […] En el segle V es trobà a l'església de Santa Úrsula de Colònia —en aquell temps un temple primitiu que, evidentment, no es deia Santa Úrsula— una inscripció que afirmava que l'església havia estat construïda en el lloc d'enterrament d'un grup de **verges màrtirs**. Més tard, en el segle IX, es trobaren documents al·lusius al suposat massacre sobre els quals es feren lectures errònies: el nom *Undecimilia* es llegí com el numeral *onze mil*, i la notació «XI M V», que s'havia de llegir com a ***11 màrtirs verges,* es va llegir com a *11 mil verges***. Així es va produir la multiplicació miraculosa d'aquelles pobres víctimes. I excavant el cementeri adjacent a l'església de Santa Úrsula es trobà una inscripció funerària que anomena una nina de vuit anys dita Úrsula. I ja tenim tots els ingredients per al muntatge.

Reliquiari de Santa Úrsula (1489).

*Les suposades restes de la bella princesa assassinada descansen a la basílica de Santa Úrsula, a Colònia, juntament amb els ossos de les «onze mil» companyes, que són a la denominada Cambra d'Or. Un autèntic tsunami d'ossos, com s'ha dit, entre els quals se n'han identificat de nins de pocs mesos i d'**algun ca mastí**.*

*Durant l'Edat Mitjana la devoció a la santa i a les onze mil verges es va estendre per tot Europa. Aviat santa Úrsula va ser considerada **patrona i protectora de les verges**.*

*Santa Úrsula i les Verges, Gabriel Bibiloni. **El blog de Gabriel Bibiloni**. 21 d'octubre de 2018*

Llosa del sepulcre de Santa Úrsula, a la basílica en honor a la màrtir, a la ciutat alemanya de Colònia. Cortesia d'Àlex González.

ST. URSULA
PFARR- UND
STADTPATRONIN

Estendard de Santa Úrsula a la basílica en honor a la màrtir, a la ciutat alemanya de Colònia. El text hi diu “Santa Úrsula, patrona d’aquesta Parròquia i Ciutat”. Cortesia d’Àlex González.

En la seva Aportació al Cançoner Popular de Mallorca, Antoni Gili recollí aquesta cançó a Sa Pobla:

Onze mil verges donaren
la vida pel seu espòs
i amb corones de flors
an el cel totes entraren.
Per confessar Jesucrist
sofriren cruels turments
i ara amb goig resplendent
gosen d’un bé infinit.
Ursula és la directora
del valerós esquadró
i ara porten la corona
del més brillant resplendor.

La festa de *les Verges*: orígens medievals i relació amb la Festa del Fadrí

Un gravat amb joglars medievals

L’historiador, expert medievalista i arxiver alcudienc **Antoni Mayol** considera l’actual celebració de les Verges una derivació de les **festes gremials** o **de macips** d’època medieval. En aquestes celebracions, joves i aprenents d’oficis realitzaven festes i balls cantant amb joglars per la vila. Dins aquest grup s’hi pot incloure la “**Festa dels Fadrins**“, documentada amb aquest nom l’any **1433** a Alcúdia pel mateix Mayol. Maldament no s’han pogut documentar els detalls d’aquesta festa a Alcúdia, l’historiador suggereix una possible similitud amb l’actual Festa del Fadrí que se celebra al poble de **Moscari** (vegeu *Les festes a Alcúdia en la Baixa Edat Mitjana*. Antoni Mayol i Llompart. III Jornades d’Estudis Locals d’Alcúdia, 2004).

La **Festa del Fadrí** de Moscari, avui exclusiva d’aquest poble, es va recuperar l’any 1982 seguint les indicacions de madò Margalida “Quela”, qui recordava que aquesta festa se celebrava al poble quan ella era nina. Se celebra el dia de **Santa Anna**, patrona de la vila i dels fadrins i, reforçant les teories

de Mayol, una santa tradicionalment venerada també a Alcúdia. A Moscari la festa d'avui va així:

> La **Festa des Fadrí** segueix una mena de protocol que passa per l'elecció del **Fadrí Major** per part de les mateixes fadrines del poble, que després, el dia de la festa, són recollides pel Fadrí Major davant casa seva, portant rams de flors, el qual va vestit de pagès i porta una **canya verda engalanada** o endomassada amb cintes i flors, per acompanyar-les en processó pel poble fins a l'Església per assistir a l'Ofici Major i realitzar l'ofrena floral a Santa Anna. Igualment els fadrins també participen de la festa portant una canya verda endomassada.
>
> L'any 1996 es va introduir a la Festa des Fadrí la figura de l'**abanderat**, paper que correspon al jove que l'any anterior va ser el Fadrí Major i que encapçala, després de la **colla de Xeremiers**, la processó de la festa duguent una bandera o estendard amb l'escut del poble brodat.
>
> *Festa des Fadrí de Moscari. **Ajuntament de Selva**. Juliol de 2016.*

Per tant, aquesta festa del fadrí es podria considerar una versió primigènia de l'actual celebració de les Verges. Sigui com sigui, el que és cert és que la **tradició de cantar serenates** (o *serenades*) el dia de les Verges és segurament viva almanco **des de mitjan segle XIX**, i possiblement ja ho fos abans. A continuació feim una petita relació, basada en hemeroteca, sobre el cant de serenates el dia de les Verges en diferents indrets de Mallorca. Veurem que a Ciutat i als majors nuclis urbans de Mallorca la festa era ben viva a principis del segle passat. Pel que fa a la ruralia, malgrat que és més complicat de trobar proves que verifiquin l'estat de la festa abans de 1900, podem afirmar que també **és una festa celebrada d'antic**.

Les serenates a Ciutat de Mallorca

A **mitjan segle XIX** ja era tradició consolidada que a Ciutat es cantassin serenates i es menjassin bunyols. Així ho demostra el següent retall de premsa de **fa 170 anys**:

> […] No creo temáis salga un ***buñuelo*** en lugar de la estatua de nuestro Barceló, porque en ello se mirará nuestro Ayuntamiento. No creo sea a causa de la inauguración del teatro de la *Merced*… ni porque las ***brillantes y concurridas*** **serenatas de ayer noche**, en obsequio a las *once mil vírgenes*, os hayan quitado el sueño… […]
>
> ***El genio de la libertad, periódico de la tarde.*** *249, 21 d'octubre de 1853*

De manera similar, tenim constància que la festa segueix viva en els decennis que segueixen. A la darrera dècada del segle XIX la festa de les Verges és encara ben viva, malgrat que pateix una transformació arran de les noves modes i canvis socials, com ara que **les guitarres donen pas als acordions i instruments de vent-metall**, i sembla que hi ha un sentiment comú que la festa ja no és el que era.

> […] Á pesar de la broma y jolgorio durante esta pasada noche en que **una inmensa multitud** ha recorrido las calles de esta ciudad, con objeto de oir **las serenatas** que segun **tradicional costumbre** se dan á las jóvenes en la vigilia del santo de las vírgenes […].
>
> Entre la infinidad de músicas que circulaban, hemos notado la del brillante regimiento de Luchana, quien **ha obsequiado á las bellas palmesanas con varias serenatas** […].
>
> ***El Diario de Palma,*** *21 d'octubre de 1863 citat al* ***Diario de Menorca****. 6, 1504, 29 d'octubre de 1863*

> Sa costum de **fé músiques es dissapte de les Verges** ha degenerat molt y se coneix que se va perdent de dia en dia. No, y no's qu'enguañy no n'hi hagués per llarch, peró ja se poden desenganá els enamorats; ses atlotes s'estiman més qualque cosa de profit qu'un parey de xeremiades qu'es vent les s'en dú.
>
> ***L'Ignorancia. Revista crónica: orga y xeremíes d'una societat de mallorquins****. 281, 25 d' octubre de 1884.*

> En aquellos tiempos en que todos los barberos tenían algo de Figaro y quién más quién menos, cada hijo de vecino sabía su poquito de **guitarra, bandurria, ó lo que fuese**, era cosa fácil organizar serenatas para la víspera del día de las **once mil vírgenes y Santa Ursula**….. ó vice-versa: de Santa Úrsula y las tantas vírgenes. En un periquete hacíanse los preparativos, y llegado el momento, se lanzaban á la calle **numerosas patrullas de trovadores con sendas capas en los hombros** y sendos atracones de buñuelos en el estómago. Con lo cual, á penas quedaba una virgen indígena sin su serenata correspondiente.

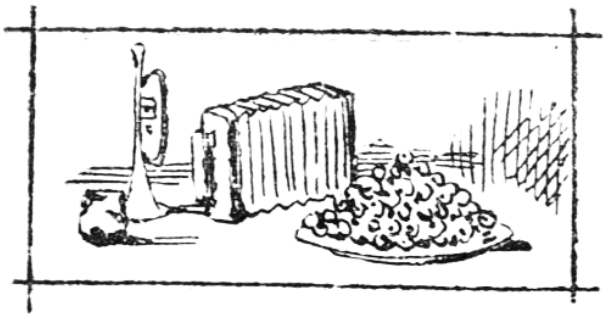

Pero hoy que tanto **escasean los trovadores populares**, hoy que los barberos interpretan á Donizetti y hablan del Sah de Persia como si le hubieran parido, cuesta un trabajo indecible el «formar comparsa» y de aquí resulta que siendo pocas las patrullas, sólo un reducido número de doncellas logra ver festejada su virginidad. Y no es esto lo peor; sino que, desterrada la citara sonora, en nuestros tiempos **los acordeones y el cornetín de pistón** de las bandas musicales son los principales intérpretes de ese caballeresco tributo de admiración á la castidad. En la noche de vírgenes **ya no se vén guitarras, ni guitarreros**, ni siquiera capas. Todo esto pasó; dejando subsistente sólo una cosa: los buñuelos…

La Almudaina, diario de la mañana: avisos, noticias*. III, 693, 1r de novembre de 1889*

A pesar de que la noche del sábado se presentó lluviosa y ventosa, no por eso dejaron de salir las **músicas á dar serenatas á las muchachas casaderas** y á las que con el tiempo lo serán. Hubo para todos los gustos y la que no oyó serenata propia oyó la de la vecina, produciéndose aquello de que mientras unos se comen el queso otros se contentan con el olor […].

Fué extraordinaria la gente que circuló por la población siguiendo las músicas […]. **Era ya de día y aun se oían músicas y coros** que se despachaban á su gustos […]. Los faroles del alumbrado continuaron encendidos toda la noche, como suele hacerse hace algunos años.

El isleño, periódico científico, industrial, comercial y literario*. XXXVIII, 12307, 22 d'octubre de 1894*

La cantada de serenates a Ciutat perdura, amb més o manco participació, **durant el primer terç de segle XX**, inclòs el període de la República.

Andreu Ferrer (1887-1995)

A Ciutat la part principal de la festa era en la **vetlada del dissapte** [de les Verges] en que surten a fer serenades a les donzelles totes les músiques hagudes i per haver. No hi havía cap fadrí festetjant, del mes pobre al mes ric, que no obsequias a la seua enamorada amb una música. Allá de les deu de la nit en amunt no podíeu sortir al carrer que no vos trobasseu amb unes colles de **músics, ja de buf, ja de corda**, que corríen d'aquí cap allá tocant baix d'un i altre balcó, **dues, tres o més pesses**, segons els possibles o hestufera de cada festetjant, mentres derrèra les persianes s'hi veia la silueta o l'ombra d'una donzella, que amb el cor bategant d'amor rebia aquell obsequi amb agraiment d'enamorada pensant que tal volta fos la derrera serenada que en sa vida rebria en aquella diada.

Avui no s'hi nota ja tal bullici peró **no falten encare les típiques serenades** […].

La festa de les Verges, Andreu Ferrer Ginard. ***Tresor dels Avis. Revista mensual de etnografia mitologia i folklore de Balears****. 10, octubre de 1922.*

Dimars passat **hey hagué serenates per llarg**. Ses verges y ses que heu pareixen, s'encomanaren a Santa Ursula y aquesta les enviá sa xeramiada. Y noltros que correguerem tota sa vetlada, experimentarem que **abundaven es buñols y ses músicas** com feyá temps no havíem vist. **Sa República ha despert es bon humó o sa tradició**. D'ensá que heyá República, sa jent te mes humó, parla mes cla, va mes p'es mitx […].

Foch y Fum. Setmanari bilingüe, inimich de ses penes y amich d'es bon humó *. XI, 43, 23 d'octubre de 1931*

> ¿Anáren a cercá serenatas diumenje a vespre? Com sabéu, dilluns eren les verges y amb Sante Ursula, **ja fa molts anys que hey fan festa ses que heu son y ses que heu han estades**, per exó mateix, diumenje a vespre **Palma pareizia un Pais Virginal** ja que **per tot sentíen serenates** y si hey hagués tantes verjes com músicas vâren fé, de res serviría s'oscuridad d'es Cine perque disminuissen es Castos Josés. Y eximateix feya frescoreta. Es cla, en temps de verjes no es pot cercá calentó […].
>
> ***Foch y Fum. Setmanari bilingüe, inimich de ses penes y amich d'es bon humó*** *. XV, 252, 25 d'octubre de 1935*

Hem de suposar que la **Guerra Civil** i el canvi de règim que en derivà tengueren el seu efecte negatiu en la celebració d'aquesta festa. En els seus apunts, datats a la dècada del 1950, el Pare Ginard mostra una **visió decadent de la festa** que, en paraules seves, aleshores es trobava "gairebé ja extingida":

Rafel Ginard (1899-1976)

> [Antigament] durant tota la nit se sentien, per totes les barriades de Ciutat, sonades o tocades de guitarres i bandúrries per més que també s'empraven altres instruments musicals. Les serenades eren sobretot **entre les dotze de la nit i les tres de la matinada** […]
>
> Les serenades se feien pels mateixos pretendents o enamorats amb el concurs d'alguns amics que actuaven **desinteressadament**. Les al·lotes que rebien la serenada solien sortir al balcó per agrair l'obsequi o encenien, per demostrar que se n'eren adonades, la llum de l'habitació pròpia o de qualsevol altra que donàs al carrer. Moltes obsequiaven els enamorats i altres sonadors amb **bunyols i amb vi moscatell**.
>
> Ara, si hi ha serenades, **ja no n'hi ha gaire**, les fan els professionals músics acompanyats dels pretendents. Però les al·lotes ni surten al balcó, ni encenen els llums, **ni fan menció de res**. La serenada és sense emoció, feta per gent que no hi posa el cor; les al·lotes se'n desentenen. Músics llogats! **Músics a sou, mercenaris**, ¿quin obsequi cordial poden tributar a les enamorades?
>
> *Les verges. Rafel Ginard.* ***Calendari Folklòric de Mallorca. Tardor****. Saïm Edicions i Fundació Mallorca Literària (2020).*

Pel que sé, podríem dir que en l'actualitat la festa de les Verges se segueix celebrant a Ciutat, tot i que els protagonistes són més els bunyols que no les serenates, que van a càrrec de diverses tunes que són llogades per particulars o associacions.

Les serenates a les urbs més enllà de Palma: Sóller, Felanitx, Inca i Manacor

Gràcies a la perllongada existència de premsa local, podem veure que als nuclis de més població a la Part Forana també s'hi celebrava de manera vitenca la festa de les Verges a principis del segle XX.

És el cas de **Felanitx**, on sabem que hi havia almanco dos grups musicals que cantaven serenates, tant el dia de la revetla com el dia de la festa.

Felanitx l'any 1892. Fotos Antigues de Mallorca.

No pueden estar descontentas las jóvenes doncellas de **Felanitx**, de lo obsequiosos que con ellas han estado los mozos, con ocasión de la fiesta de las 11.000 vírgenes. La **banda municipal**, que anteanoche, dividida en dos secciones, empezó sus sonatas á las ocho y media, **no se retiró hasta las tres de la madrugada**; y sin embargo, todavía anoche se repitieron las serenatas, que han dado hasta hora muy avanzada la **banda de ocarinas**, y otra de **bandurrias y guitarras**.

El Felanigense. Semanario de intereses locales y materiales. *XVI, 779, 22 d'octubre de 1898*

Dijous qui vé són les Verges y tal día la jovenèa sol anar a l'aire. Aquesta festa, qu'el poble adelanta al vespre antes, dona lloc als enamorats a lluir-se, amb galania, en vers de s'al-lota. I les festetjades tenen motiu per demostrar a les seues amistats la simpatía que inspiren als jovençans, **ponderant amb orgull el nombre de sonades** amb que, amb música més o manco trempada, el futur espòs les obsequia. ¡Quantes al-lotes hi ha que en la revel·la de les Verges no logren dormir-se sensa que hagen sentida la seua música! […]

El Felanigense. Semanario de intereses locales y materiales. *2613, 16 d'octubre de 1926*

La tradició de les serenates a Felanitx sembla haver **perdurat al llarg del segle XX**, en bona part en mans de la **banda de música**:

D'ençà que jo en tenc record, i tampoc n'he trobat constància anteriorment, [a Felanitx] **mai ha existit un grup de persones que cada any es dedicàs a cantar serenates**. Sempre han estat grupets improvisats per a s'ocasió, llevant sa Banda de Música que també ha sofert alts i baixos, faltant qualque any al seu recorregut pes carrers des poble.

Les Verges: bunyols, serenates i enramades. Sebastià Barceló "Guingaia". ***Felanitx*** *(Setmanari). 2007.*

Antany, a Felanitx, la **Banda de Música** oferia un concert davant cal batle i quan aquest

acabava es descomponia en set o vuit xarangues que, unes gratuïtament i altres cobrant, **sonaven per tot el poble**, a més de la gent que sortia amb **instruments de corda o cantant**, després de la preceptiva autorització del batle.

[…] El nostre paisà Pep Lluís Munar, que fa uns anys va recuperar, ben esbucat i romput, el **piano de maneta** que en Toni "*Benet*" va dur a Felanitx devers l'any 1960 amb un viatge de bísties de pota redona que també havia comprat a Sevilla, i que amb feina i enginy ha fet que marxi, muntat damunt un remolc, dimecres a migdia anà davant la Sala i, una vegada demanat el corresponent permís al batle –com es feia abans–, a les 12 va fer sonar el piano amb la melodia d'un pas doble […]

> El piano de maneta, restaurat, que acompanyava les serenates dels anys 60 a Felanitx.

Les serenates per les Verges, Gori Vicens. ***Felanitx*** *(Setmanari). 21 d'octubre de 2021. Enllaç.*

Durant una partida dels darrers anys, les serenates felanitxeres han anat a càrrec d'un estol de músics locals aplegats per a l'ocasió amb el nom de "Tuna Regalèssima".

També podem verificar la vivor del cant de serenates al poble de **Sóller**, a finals del segle XIX i, segurament, fins ben entrat el segle XX. Ho il·lustram amb alguns exemples:

Una fracción de la banda de esta localidad y diferentes grupos de jóvenes de buen humor, con guitarras, salieron a **obsequiar por medio de serenatas** a las jóvenes de su predilección en la noche del miércoles, por ser el día siguiente la festividad de Santa Ursula y 11.000 Vírgenes mártires, y continuaron anteanoche dichas serenatas **hasta hora muy avanzada**, sin duda por haber sido corto el tiempo en la vigilia, para dejar satisfechos a todos los solicitantes […].

Sóller. Semanario Independiente. *XII, 551, 23 d'octubre de 1897*

Orquestra Santa Cecília de la Congregació Mariana de Sóller, l'any 1912. Diari "El Grano de Mostaza".

> […] Si després que ha tocat sa música a Plassa escoltau ets comentaris que fan alguns joves… i qualque garrut, reunits allà mateix o en es casino, sentireu "alabances" […] com: "Aquesta banda no serveix més que p'es **dia de les Verges**, a les tres de sa dematinada, quand tothom dorm, lanzar sus dulces melodías".. o altres per l'estil […].
>
> ***Sóller. Semanario Independiente.*** *XXXII, 1564, 17 de març de 1917*

> La velada del jueves de esta semana fué en esta población de las animadas y de mucho jolgorio. Con motivo de ser la vigilia de la fiesta de las Virgenes, fueron obsequiadas numerosas jóvenes por medio de serenatas, por una charanga formada con parte de la **banda de música** de la «Lira Sollerense», unas, y por una **orquesta de guitarras, bandurrias y otros instrumentos músicos**, otras. La diversión se prolongó hasta hora muy avanzada de la noche.
>
> ***Sóller. Semanario Independiente****. XLIII, 2117, 22 d'octubre de1927*

També a **Inca** s'hi cantaven serenates, almanco, durant el primer quart de segle XX.

> Dimecres, vigilia de la festividat de les Verges, se seguí la costum de fer **serenates a ses al·lotes**. Sortiren les **dues bandes de música** i **altres de instruments de corda** que alegraven la nit favorida per una apacible temperatura.
>
> ***La veu d'Inca. Setmanari popular.*** *I, 43. 25 d'octubre de 1915*

Encara se segueix la costum de fer músiques els fadrins a ses atlotes la nit de les verges. Anit passada pels nostros carrers s'en feren **bastantes i de distintes maneres**. Un estol de revetlers en feien amb un *grafonón*… Mirau que ès molt fer serenates en maquina! Així no es passa pena fer galetjar la veu en la tonada de belles cançons o sonant esturments amb habilitats personals, sino que es confia les emocions extètiques, d'amor i simpatia, a una màquina, com si diguessem: a música de manubi!

Ca Nostra. Setmanari d'Inca. *VI, 134, 24 octubre 1925*

També eren tradició viva les serenates al poble de **Manacor**. Ho mostram a través de les paraules del reconegut folklorista manacorí Antoni Galmés. La també mítica agrupació **s'Estol des Picot**, amb arrels a Son Macià, enregistrà a finals dels anys 90 la seva versió de les Serenates:

Serenates. **S'Estol des Picot**. Batut i Rossegueta (1997)

Antoni Galmés (1907-1989)

El dissabte de Ses Verges, **festa alegre i bullanguera**, com sa que més. Tot era bè per **fer una serenata baix de sa finestra** de s'estimada. Amb una guiterra, un violí, un guitarró i un bon cantador, n'hi havia més que prou, perquè sa serenata sortis de lo millor. I si només se tenien uns ossos, un pandero o un fabiol, i el jove que cantàs tenia una bona gorga, també la cosa anava com un orgue en que sonàs més o manco bé. Més tard, dins el primer quart d'aquest segle, ja se feien **serenates amb orquesta**, i si es violí, per mor de sa serena o d'es violiné, jiscava un poc, paciència. Amb ses bandes de música des pobles també, i de vegades, **de sa banda s'en feien una partida de quadrilles** per porer donar abasta ses peticions de ses fadrines, fadrins o fadrinangos. I tot anava bé a força de menjar bunyols i enseimades frites, i beurer glopets de vin blanc.

[…] Ses serenates **comensaven foscando i acabaven a la missa primera**, quan s'auba claretjava. L'any 1923 ó 24, a la vila, se va fer una nit de Les Verges amb serenates prou sonades. Una vintena de jovenells, armats quasi tots de canons de canya amb un paper de fumar a cada cap, un forat al mig i de diferent gruix per agafar tonalitats diverses, esejarem

durant un mes al teatre de Can Femenies unes quantes tocades llavors de moda; **pasdobles i valsos de sarsuela** la major part, per sortir a fer ses serenates, i per lo que fos ja per la novetat, ja per lo nombrós del grup, ja perquè no sonava la cosa malament del tot, vàrem tenir un èxit clamorós dins Manacor. S'orquestra, en aquell any va tenir menys feina. Jo hi tocava es pandero i tal volta el vaig fer; però no va deixar d'esser una cosa simpàtica. Un petit fet, un petit granet d'arena dintre la història social de la vila.

Melicotó

[…] Hi havia qualque fadrinango, més estret que s'abril, que de tot hi ha hagut sempre en aquesta vinya de Déu, que, ***en lloc de pagar músics*** *o cantors per la serenata,* ***compraven una tumbaga*** *a s'al.lota, que sempre el dia de demà, si fos necesari, qualque cosa valdría; perquè això de músiques es vent les s'endú, o tal volta, fent-li favor, s'aferraven a aquella dita: "Música li fas? No t'hi casaràs!". Què les importava, a aquells homes, la ilusió i les pessigolles que una serenata baix de la finestra, produia a aquella verge? Allò, pera ells, no contava per res.*

Al dia següent, a totes les cases on hi havia verges o fadrines no hi mancaven els **bunyols amb forat** per refrescar els joves, que en estols les anaven a donar els molts d'anys, rebuts, per quasi totes, amb el desitj de que no fossin tants.

Benhaja aquell costum d'obsequir a ses joves verges, **si qualcuna no ho era, paciència!**

Antoni Galmés Riera. ***Perlas y Cuevas.*** *418, 22 d'octubre de 1977*

A Manacor, temps enrera les serenates començaven el dissabte "verge" i acabaven quasi a la matinada. Alguns grups musicals que començaren a tocar ara fa més de 50 anys recorden haver fet el **recorregut per les cases de pagès dels afores del poble en bicicleta**. Actualment, encara se senten les típiques serenates i els sonadors són obsequiats amb bunyols i orellanes.

Calendari de Festes de les Illes Balears i Pitiüses*. Cultura Popular, 11. Editorial Altafulla. Juny de 1992.*

Per tant, veim com la tradició de cantar serenates sera viva a principis del segle passat a **Sóller, Inca, Felanitx i Manacor**, on hi havia una o diverses comparses musicals que s'encarregaven d'omplir els carrers de música i cançons.

La revetla de Les Verges a la ruralia de Mallorca

Trobar testimonis directes de la festa referent a pobles i llogarets que no disposaven de premsa local és més complicat. Tanmateix, la cultura popular i tradicional ha despertat sovint interès en estudiosos i mallorquins il·lustres, que s'han ocupat de recollir i deixar escrites testimonis orals i vivències pròpies. També és molt rellevant el paper de la premsa local de la Part Forana, que sovint publica articles i monogràfics signats pels més il·lustres conciutadans que representen autèntiques fonts de saviesa per a les noves generacions.

En general, sembla que la festa de les Verges **també se celebrava a la resta de pobles** i llogarets de l'illa, però la rellevància es desplaçava **al dia de Santa Úrsula més tost que la revetla**: en parlarem en la segona part d'aquest article.

> [La festa de les Verges] a la pagesia té altre aspecte. **La festa és més infantil**. A molts de pobles en aquell día, les escoles queden tancades perque d'altre manera romandríen buides. La festa consisteix en anar a visitar els parents i amics per que les fassen un petit obsequi de fruits, ous, dobbès, bunyols, etc.
>
> *La festa de les Verges, Andreu Ferrer i Ginard.* ***Tresor dels Avis. Revista mensual de etnografia mitologia i folklore de Balears****. 10, octubre de 1922.*

Melicotó

Que fos tradició difosa ja d'antuvi, o que sigui el producte d'una recuperació en els darrers decennis, el que és cert és que les serenates se celebren avui dia a molts de municipis mallorquins. El Calendaride Festes de les Illes Balears i Pitiüses (1992) ens cita **Alaró**, **Alcúdia**, **Artà**, **Biniali**, **sa Cabaneta**, **Calvià**, **Campanet**, **Capdepera**, **Esporles**, **s'Estanyol de Migjorn** (Llucmajor), **Inca**, **Manacor**, **Maria de la Salut**, **Palma**, **es Pla de na Tesa**, **Porreres**, **Santa Margalida**, **Santa Maria del Camí**, **Santanyí** , **Sant Joan**, **Selva** i **Sencelles**, tot i que és ben segur que avui la llista es pot estendre.

Segueixen algunes particularitats locals que hem pogut trobar referents al cant de serenates:

> [Referent a **Sant Joan**:] L'amo'n Martí de s'Hort, l'amo'n Miquel des Pujol, l'amo'n Simó Pansa, mestre Antoni Curro i altres jovenets de setanta a noranta dós anys mos ne podrian parlar encara de les serenates tocades entre el 900 i el 916, amb guiterres, cornatins, guiterro i violí… A 906 funcionava també la banda de música que, en bastants d'anys va donar serenates… i en temps des moviment, fa una vintena d'anys, vengué un grup de petrers que en va tocar unes quantes…
>
> Sa guiterra per vós sona
> madona, ¿qué la sentiu?
> Una fía que teniu,
> la calsau i la vestiu,
> i ha de esser sa meva dona…
>
> *Estampes sanjuaneres. Les Verges. Miquel Fuster.* ***Sant Joan****. 63, agost de 1977.*

> A **Banyalbufar** […] no usen instruments, sinó que canten. Fan serenades per quasi totes les festes de les al·lotes […] i llavors elles obsequien els cantadors. Fan les serenades a altes hores de la nit, cantant amb tota la gorga.
>
> A **Lloret** cantaven cançons amb guitarra davant la casa de les al·lotes. I elles, l'endemà, donaven als joves amics i que cantaren, suc i bunyols amb mel.
>
> *A* **Llucmajor** *fan serenades a les al·lotes el vespre abans de les Verges. N'hi ha que, acabada la serenada, obrin als sonadors (una xaranga sol esser) i els obsequien amb galetes, bunyols i un glop de suc.*
>
> *Les Verges. Rafel Ginard.* ***Calendari Folklòric de Mallorca. Tardor****. Saïm Edicions i Fundació Mallorca Literària (2020).*

> […] Quan a **Moscari** es feien serenates, el cantaire no era rebut a casa de l'al·lota la mateixa nit, sinó que hi podia entrar l'endemà per brufar la festa.
>
> ***Calendari de Festes de les Illes Balears i Pitiüses****. Cultura Popular, 11. Editorial Altafulla. Juny de 1992.*

[A **Sant Llorenç**], al vespre hi havia serenates i els jovencells anaven a cantar baix de la finestra de la seva enamorada. Sa mare i ella ja havien preparat una gran palangana plena de bunyols i orellanes i després d'haver cantat obrien els portals i les portes i entraven, menjaven bunyols i després brindaven amb les botelles de suc que hi havia damunt la taula. Brindaven per l'any qui ve poder tornar. Si el jove no tenia compromís, per casar-se. Així anaven cantant per tots els carrers del poble a les cases que els havien contractat.

Costums. F. Clapés. ***Flor de Card****. 52, octubre de 1980.*

[A **Santa Maria**], el Pare Capó esmenta certes bandes de violins "que tocaven a l'esglesia i feien serenates a les al·lotes la vigilia de les verges i de la seva festa onomàstica". Això era a la primera meitat del segle.

Aproximació al fet musical santamarier. Biel Massot i Muntaner, Joan Parets i Serra.
I Jornades d'Estudis Locals*. Ajuntament de Santa Maria, 1997.*

[…] [A **Sa Pobla**,] "lo que més tocavem eren **boleros, vals i pasdobles**, i fa 40 anys cobràvem **un duro** per cada peça que sonava", cuenta "l'amo en Ponset" quien desde hace veinte y cinco años es el director de la banda municipal de Sa Pobla y que en sus juventudes también fuera partícipe de la fiesta. "Se varen arribar a fer **tres orquestres**, sa de Can Rian, sa Tugores i sa Seilan que varen néixer d'aquests grups de joves que **anavem a tocar pels balcons**" prosigue "L'amo en Ponset", fiel testigo de aquella época en que "Sa Festa de Les Verges" todavía era día señalado para la juventud mallorquina.

[…] Hoy ya se ha perdido, de todo aquello apenas queda el vago y nostálgico recuerdo de una "**Nit de Serenates**" de las que reproducimos unos breves fragmentos:

Joana Maria escolta
som jo que te venc a cridar
surt depressa a sa finestra
no me facis esperar.

Una tradición que se pierde. Sa festa de ses Verges. Toni Cladera. ***Sa Pobla. Revista d'informacó general****. 66, octubre de 1983.*

Una part important de la festa a **Artà**, com a Manacor i altres pobles, consistia en anar a cercar el **penjoll** el diumenge de les Verges; d'això en parlarem a la segona part. A Artà, tanmateix, les serenates eren també cosa viva. Compartim aquesta curiosa **anècdota** que mostra la **rivalitat** que hi podia arribar a haver entre diferents bandes de música en un mateix municipi:

A principis de sigle, a cosa de les set i midja o vuit, sortien **varies xarangues** de música a fer serenates davant moltes de ses cases, on hi havia al·lotes que tenguessin enamorat, o al·lotes, de les quals pretenia ésser'ho qualque bergantell. Aquestes serenates, **encarragades i pagades**

p’es mateixos enamorats o pretendents, duraven **fins a trenc d’auba** i, segons com fos, fins a toc de missa primera.

A partir de sa darreria de s’estiu de l’any 1915, hi hagué, a Artà, durant uns quants anys, pocs, dues bandes de música. Una, la dirigia mestre Pep Rodríguez, que també era escrivent de la Sala i organista de la parròquia. S’altra, la dirigia D. Toni Gili “Batlet”, el qual també era menescal. Durant tot aquest temps de ses dues bandes de música, **sortien a fer ses serenates**, des d’entrada de fosca fins a cosa de les deu o deu i midja, no xarangues, sinó **ses dues bandes completes**, anant cada qual, com se supose, p’es seu vent. I les feien, no davant ses cases, on hi hagués al·lotes que festejassin, o que qualque bergantell volgués festejar, sinó davant ses cases d’es principals senyors partidaris de cadascuna de ses mateixes bandes, encara que en aquestes cases no hi hagués al·lotes de cap casta. Entre tals **senyors**, n’hi havia alguns, pocs, que eren diguem’ho així, neutrals. No eren ni d’una banda, ni de s’altra. Un d’aquests senyors era don Lluis Puig (es marquès que deien ets artanencs), casat amb donya Dolores Truyols de ca La Torre. I, precisament per ésser ell i sa senyora (no tenien infants), ademes de neutrals, es qui eren, ses dues bandes de música, no sols volien fer-los **una serenata**, sinó que cadascuna d’elles tenia molt d’interés en ésser **sa primera en fer-los-ho**.

La banda de música d'Artà de mestre Pep Rogríguez (al centre), l'any 1915.
Fotos Antigues d'Artà.

A propòsit d'això, va passar, un any, un cas molt xocant. Vet-lo-t'aquí: Es músics de **mestre Pep Rodríguez** colocaren es seus **faristols** davant sa fatxada de ca's marqués, molt abans de s'hora en que solien sortir ses bandes a fer ses serenates, creguts que, d'aquesta manera, **serien ells es primers** en tocar mare. Però, què me'n direu! Mestre Colau Garameu, actualment zelador de telègrafs jubilat, el qual era gran partidari de s'altra banda, veient es faristols de sa música de mestre Pep Rodríguez, davant ca's marquès, tengué foc dins ses sabates per **anar a contar'ho a D. Toni "Batlet**". I, sense perdre gens de temps, foren avisats es músics de sa banda d'es mateix D. Toni "Batlet", els quals, més viat que depressa, partiren cap a ca's marquès, on feren sa serenata, essent ells, d'aquesta manera, es qui **se'n dugueren sa pauma**. Es músics de s'altra banda, quan se donaren compte de sa feta, quedaren sense pols. **I en voleu de fisconades per llarg**, durant un bon grapat de dies, per part d'es músics i partidaris de sa banda de D. Toni

> Batlet. Com ja he indicat, a cosa de les deu o deu i midja, se retiraven ses bandes. Ara no puc dir, perquè no ho sé, si, llavonses, es músics de cada banda sobretot es joves, continuaven, per son compte i mediant la paga, fent serenates fins “a laudates”, com deim a Mallorca.
>
> *Lo que se feia, a Artà, temps enrera, per sa festa de ses Verges, En Pep de Sa Clota.* ***Bellpuig****. 40, novembre de 1972.*

El cas d’Alcúdia, on les serenates hi són més vives que mai

Permeteu-me que m’aturi amb més detall sobre el cas d’**Alcúdia**. Primer, perquè som alcudienc; i segon, perquè és un dels llocs on la tradició de les serenates ha romàs viva més temps, si fa no fa d’una manera significativament genuïna.

La banda d’Alcúdia, en processó, l’any 1925. Fotos Antigues d’Alcúdia.

A diferència d’altres pobles com Sóller o Felanitx, durant bona part del segle passat Alcúdia no disposà d’un noticiari propi (la revista Badia d’Alcúdia començà a publicar-se a finals dels 80), per la qual cosa la tasca de documentar la vida social de la ciutat aleshores es complica. En aquest cas, els arxius municipals esdevenen una font molt important. Arran d’un estudi dels germans Garcia i d’Antoni Mayol sobre les bandes de música que hi havia hagut a Alcúdia, sabem de l’**existència d’una banda de música local** almanco uns anys abans de **1856**. Aquest estudi comparteix un llibre de comptes de la banda de l’any 1923. **La major font d’ingressos d’aquell any, amb diferència, foren les serenates**.

> La banda de música era la que principalment duia a terme les serenates a les al·lotes, ja que els joves enamorats contractaven l’agrupació musical per realitzar-les. Les tarifes que tenia la Banda aquest vespre, queden ben reflectides al llibre de comptes, ja que podem observar que els interessats en contractar-la, havien de pagar **1 pesseta per cada serenata**. Això fa suposar que els joves, si la seva economia ho permetia, oferien més d’una serenata a la seva estimada, i arribaven fins i tot, els més bravejadors, a les **25 serenates, que és la quantitat màxima** que apareix a la tarifa de preus de la banda. A més, i seguint també el que ens indica el seu llibre de comptes, veiem que durant la revetlla arriben a fer la gens menyspreable xifra de **96 tocades**

.

La banda de música d’Alcúdia l’any 1923.

> […] Normalment, aquest vespre, la banda estava acompanyada per 2 cantants, que combinaven les seves veus amb els instruments per realitzar les serenates.
>
> *Festa i música als anys vint a Alcúdia. Una aproximació a través de la nova banda de música. Jaume Garcia Serra, Joan Manel Garcia Serra, Antoni Mayol i Llompart.* ***IV Jornades d'Estudis Locals d'Alcúdia*** *(2006).*

Tenim, per tant, ben documentat el cant de serenates per les Verges a Alcúdia durant els **anys 20**, tot i que és ben probable que també es cantassin serenates almanco **des de mitjan segle XIX,** coincident amb l'existència d'una banda de música local.

No sabem en quin moment la banda de música deixà de cantar serenates, però sabem que durant els anys 50, les serenates les cantaven grups de músics locals, com ara en **Biel "Gerrer"**, en **Mateu "Mostel"** o en **Toni "Eriçó" de Can Paner**.

Biel Llompart "Gerrer", Toni Cifre "de Can Paner" i Mateu Viver "Mostel" tocant serenates per les Verges de l'any 1950. Fotos Antigues d'Alcúdia, que aquí hem acolorit artificialment.

Alguns d’aquests acabarien formant el grup musical “**Els Xara’s**“, que esdevingué tot un referent musical en l’Alcúdia turística d’aleshores. Els Xara’s serien, de vegades amb l’afegit de músics addicionals, els encarregats d’animar la vetlada de les verges durant una bona partida d’anys.

> En Mateu Viver Ventayol, en Pep Cifre Bennàssar i en Gabriel Llompart Bisquerra, nascuts tots dins els anys 30, començaren molt prest a cantar junts; en reunions, tertúlies i **per les Verges fent serenates** a les seves al·lotes. Després d’uns anys, en Xavier Viver Llompart i en Tolo Ques Cànaves muntaren un duet […], començant a cantar junts a partir de 1960. Per les Verges de 1962, sortiren a cantar serenates i en el carrer del Lledoner es trobaren dues vegades el trio i el duet, uns esperaven que cantàs l’altre, i al final **els cinc decidiren cantar junts**, i des d’aquell moment i a pesar de la diferència d’edat, sempre va existir una gran amistat i camaraderia que continua fins avui.

Els Xara's: Tolo Ques, Gabriel Llompart, Pep Cifre, Mateu Viver i Xavier Viver, l'any 1965. Arxiu Xavier Viver.

Nit de serenates. Quin temps era aquell! Xavier Viver. ***Alcudia després de 1950****. Ajuntament d'Alcúdia, 2011.*

A mitjan segle XX, enmig del franquisme, les **autoritats** eren part importat de tota celebració. Les serenates s'iniciaven amb el permís d'aquestes, que rebien les primeres cantades, i la **guàrdia civil** escortava els cantaires per evitar qualsevol aldarull. La presència d'autoritats no és descabellada, perquè hem de pensar que no a tothom -sobretot als forasters que desconeixen la festa- pot agradar despertar-se a altes hores de la nit amb el so de les serenates.

En el principi dels anys 50 i 60, era tradicional anar a cantar **la primera al batle**, i per tant foren diferents els que reberen “sa serenata”: Bartolo Ventayol, Fernando Vidal, Luciano Sendín, Pere Adrover, Antoni Alemany, etc. A continuació, **sempre la segona era al Quarter de la Guàrdia Civil**, i després a continuació començaven els encàrrecs i compromisos que duraven fins al dematí següent que acabaven **cantant la darrera a la plaça** dirigida a tot el poble, i coincidia amb la gent que anava a la missa primera, posant punt final fins a l’altre any.

[…] Mai no hi va haver **cap problema amb veïnats** encara que fossin les 3 o les 4 de la matinada, però sempre es feren les serenates amb serietat i procurant fer-ho bé. En el cas de persones forasteres si no ho sabien les podia sorprendre, però una vegada havent-les escoltades els pareixia molt bé.

Nit de serenates. Quin temps era aquell! Xavier Viver. ***Alcudia després de 1950****. Ajuntament d’Alcúdia, 2011.*

Dúiem sa **Guàrdia Civil** o sa **Policia Local**, a deu o dotze metres, perquè ningú mos molestàs. […] Hem anat a qualque banda, no fa gaire anys, que ha sortit qualcú **flastomant per sa finestra**. Un any mos **varen tirar ous**, devers la una i mitja. I en canvi, anaves a qualque lloc que deien “qué despertar más bonito”. Pensa que no anam a fer bulla o fer renou: són serenates.

Martí Cifre “Llana”, testimoni oral (2023)

La tradició de les serenates ha arribat fins als dies d’avui de manera més o manco continuada. Un any de pluja i vent les serenates es varen haver de cantar **el vespre següent**, és a dir, el dia de les Verges (ja les havien cobrades!). En una altra ocasió, un dels Xara’s va ser sotmès a una operació quirúrgica i els cantadors no sortiren per solidaritat amb ell. A finals dels 80 i principis dels 90, després d’un parell d’anys d’aturada, foren els membres de la primigènia **Escola de Ball de Bot d’Alcúdia** qui mantengueren viva la tradició: Dora Riutord, les germanes Cànaves, Antònia Cladera, Antoni Vanrell, Jaume Poma, Elionor Rincon, Francesc Bennàsser… entre d’altres. Més endavant, els mateixos Xara’s amb l’afegit d’alguns **joves músics alcudiencs** continuarien la tasca. Molts d’aquests joves, que ara ja no ho són tant, segueixen sortint amb els seus instruments cada dissabte de les Verges; alguns d’ells fins i tot surten acompanyats dels seus fills.

Els joves cantadors de serenates de l'any 1998. Hi veim, entre d'altres, Jaume Viver, Antoni Mayol, Jaume Adrover i els germans Jaume i Joan Manel Garcia. Foto de Pep Toni Fernández per la Revista d'Alcúdia del mes d'octubre d'aquell any.

Els instruments que acompanyaven les cantades eren **guitarres** i un **acordió**. També es donà l'anècdota, allà als anys 50, que Xisco "Torró" s'uní als cantadors traient el **piano** que hi havia al cinema de la plaça **damunt un carro**. En ocasions, una **guitarra** i **percussions variades** (panderos, rasques, castanyetes…) eren més que suficients. Més modernament s'hi han afegit **guitarrons** i **instruments de vent**.

Si bé un temps els cantadors **treien el jornal amb la vetlada**, avui els festejadors ja no paguen per afalagar la seva enamorada amb una serenata. Les serenates animen les escoles, places i carrers, adreçades al públic en general, amb l'excepció de compromisos familiars i d'amistat dels propis sonadors.

> El darrer any que vaig sortir amb en Tito Cañamaque i en Martí "Blanco", cobràvem **5 pessetes sa serenata**: vàrem fer un jornalarro! Perquè per ventura hi havia una al·lota que agradava a dos o tres bergantells, i cada un n'hi comanava una.
>
> *Martí Cifre "Llana", testimoni oral (2023)*

> *[…] Els darrers anys, quasi fins el 1999, per les Verges, tenien el costum de sopar de frit a Can Llabrés a les 7 de l'horabaixa, i tot seguit* ***cantaven la primera a la plaça****. Únicament els compromisos familiars, filles o nétes i amistats eren visitats per Els Xara's que solien acabar a les 2 a l'Hotel Badia d'Alcúdia, allà els turistes esperaven per sentir cantar una partida de cançons.*
>
> *Nit de serenates. Quin temps era aquell! Xavier Viver.* ***Alcudia després de 1950****. Ajuntament d'Alcúdia, 2011.*

En els darrers decennis s'han succeït els inevitables i imprescindibles relleus **generacionals**, i actualment l'estol de cantadors s'apropa a la quinzena de membres, tots ells alcudiencs de soca-rel. Val a dir que aquest grup de cantadors va variant, segons la disponibilitat i compromisos dels diferents membres. Això sí, el cant de serenates a Alcúdia té la continuïtat assegurada, ja que són molts els que estimen i fan feina perquè aquesta tradició local vagi envant.

Alguns dels cantadors de les Verges d'Alcúdia l'any 2022. Hi veim els germans Garcia, una partida de "Llanes" (Martí, Martí, Bernat i Toni), Antoni Mayol, Jaume Capó, Emili González, Miquel Vives i Joana Maria Vera. Martí "Llana", al centre, fa 58 anys que canta serenates.

Del fet alcudienc és remarcable que es conservin **tonades pròpies d'aquesta vetla**, que han perviscut més enllà de la invasió de boleros i lents espanyols, que també s'han fet el seu lloc. La més coneguda i ben popular fins a dia d'avui és la de ***sa jota***, que s'adapta al nom de l'agraciada i del pretendent, o s'usa en forma genèrica si no convé esser explícits. Rep aquest nom perquè es canta seguida de la melodia de la jota pagesa o de l'amor, com podem veure en el vídeo següent; ens pot recordar una jota aragonesa o fins i tot una *albà* o cant d'estil valencià.

> Enmig des carrer n’estic
> i es qui passa s’arracona.
> Margalida, bona nit,
> és en Joan qui la’t dona.
>
> Enmig des carrer n’estic
> i es qui passa s’arracona.
> Joveneta, bona nit,
> ja pots pensar qui la’t dona…
>
> *Popular alcudienca*
>
> Els cantadors de serenates d’Alcúdia fent les primeres cançons a la Plaça el dissabte de Les Verges de l’any 2017, publicat per l’Ajuntament d’Alcúdia.

Una versió d’aquestes gloses, arranjada per Antoni Bibiloni en forma de vals, es publicà com a *Valset alcudienc* al disc “40 anys de Sarau”, de **Sarau Alcudienc**:

> *Valset alcudienc*. **Sarau Alcudienc**. 40 anys de Sarau (2019).

Una altra cançó que es canta d’antuvi, fossilitzada en castellà macarrònic, és la que segueix:

> Quan jo era petit ja record que també sortia l’amo en Llorenç Capó. I llavonses, a més de l’”Enmig des carrer n’estic”, hi havia una cançó en castellà, però com que no en sabia, de xerrar en castellà, deia:
>
> Esta er la primera entrada
> que te venimos e dar
> tú eres pelomita blanca
> la mejor del pelomar.
>
> Ara encara la cant així, per riure.
>
> *Martí Cifre “Llana”, testimoni oral (2023)*

Els cantadors de les Verges d’Alcúdia s’han sabut **adaptar als temps** que canvien: entre els sonadors s’hi inclou alguna dona; s’han incorporat al repertori més cançons en la nostra llengua com “**Surt a sa finestreta**“, popular menorquina, o “**Esclau**“, de composició pròpia; i fan la lloable tasca d’apropar la música i la festa a les escoles.

> Alumnes del CEIP Hort des Fassers canten “Sa finestreta”, una de les cançons que han popularitzat els cantadors de les Verges d’Alcúdia amb la seva tasca amb les escoles.

El codi de les serenates: amor… i picaresca

Així com les coneixem avui, les serenates ens semblen cançons forçadament amoroses i agradables.

Tanmateix, l'ocasió de cantar serenates s'aprofitava de vegades per fer **escarni públic**.

Ses cançons solien esser amoroses, de les que els cançoners n'estan sedolls, i qualcuna **de picat** o de despit, com aquesta manacorina del segle passat:

Na Muntaner he festetjat
rendit tot un any de tira
i a dins Manacor a sa fira
me donà carabassat.

I qualcú, que no li venia d'aquí i tenia sa sogra un poc malaïda, feia amolllar an es cantador:

Jo tenc una sogra,
malaida emb excés:
mossega i rapinya
i fà qualque esqueix.

Jo tenc una sogra
malaida amb excés:
maleiex i flestoma
com un carreter;
quan ella sa muira
un ball ne faré.

També s'aprofitava el dissabte de Les Verges per fer qualque diguem-ne serenata, per a **ridiculitzar** un personatje, com la que se va fer l'any 1887, a Cort de Ciutat: uns quans jovensans **bramaren con un ase** una bona estona.

Antoni Galmés Riera. ***Perlas y Cuevas.*** *418, 22 d'octubre de 1977*

L'il·lustre pollencí **Miquel Bota** compartí aquesta tonada, que també mostra la picaresca que devien tenir alguns joves la revetla de les Verges:

Miquel Bota (1920-2005)

De plaça als quatre cantons,
serenates de picat
amb ferrets i guitarrons

i bunyols sense forat.

Bunyols. Miquel Bota Totxo. ***Baleares.*** *26 d'octubre de 1977.*

La mateixa observació es palesa a **Alcúdia,** on s'hi recollí la revetla de les Verges la cançó que segueix. Aquesta cançó, amb algunes variants, fou també recollida pel pare Ginard d'informadors de Mancor de la Vall, Montuïri i Binissalem.

Voldria que te picassis
de fulla de llimonera
en tornar-te posar amb mi
et sortís sa gargamella.

Festa i música als anys vint a Alcúdia. Una aproximació a través de la nova banda de música. Jaume Garcia Serra, Joan Manel Garcia Serra, Antoni Mayol i Llompart. ***IV Jornades d'Estudis Locals d'Alcúdia*** *(2006).*

Llavors teníem un repertori de vint o trenta cançons, segons qui l'enviava i qui la rebia, en cantàvem una o altra. També n'encarregaven **qualcuna de picat**, com aquella d'en Machín que fa:

Qué te importa lo que digan,
qué te importa si yo bebo,
qué te interesa mi vida
y saber que yo te quiero.

Tú sembrastes en mi alma
la semilla del dolor
y no puede dar más frutos
que los rencores ocultos
de tu desdichado amor.

Martí Cifre "Llana", testimoni oral (2023)

Com a darrer a punt, verificat a **Alcúdia**, no només la temàtica, sinó simplement el nombre de serenates ja amagava la intenció de qui les havia llogades:

Depenent de si el nombre de cançons que es dedicaven a una al·lota era **parell o imparell** , tenien una significació ben diferent. Quan la intenció del jove era **afalagar** a l'al·lota, encarregava un nombre imparell de serenates; en canvi, un nombre parell, tenia la connotació de **greuge**.

Festa i música als anys vint a Alcúdia. Una aproximació a través de la nova banda de música. Jaume Garcia Serra, Joan Manel Garcia Serra, Antoni Mayol i Llompart. ***IV Jornades d'Estudis Locals d'Alcúdia*** *(2006).*

> Si a una al·lota li cantaven, enlloc de dues cançons i sa jota, només una cançó i sa jota… tot es poble ja sabia que **estaven barallats**.
>
> *Martí Cifre "Llana", testimoni oral (2023)*

Cloenda (Part I) – Nit de serenates… fins quan?

Amb aquesta primera part, hem mostrat com la tradició de cantar serenates a Mallorca es remunta, almanco, a fa **més de 170 anys**. És probable que aquesta manera de celebrar el dia des les Verges s'iniciàs a Ciutat i es difongués primer per altres nuclis urbans i després per la ruralia de Mallorca. Que s'hi cantassin fa cent anys o no, els cants de serenates avui són presents en molts indrets de l'illa. El que és cert és que, amb més o manco variants, la de les Verges és una **festa consolidada** en el costumari mallorquí.

I ens demanam: **seguirà en voga per llarg**? Mantenir les tradicions seculars en aquest món que canvia tan aviat, en un context on la pròpia identitat cada dia es veu en entredit, no és tasca gens fàcil. Com a mostra, aquestes imatges **distòpiques** de l'any passat: els *aborígens* alcudiencs, en un raconet del que els queda de Plaça, celebren el seu ritus ancestral. L'***atrezzo***: tot de **terrasses plenes de turistes** que mengen espaguetis i paelles, que no acaben d'entendre què passa, però que ja els va bé veure tot aquest embalum perquè troben que deu ésser qualque casta de ***typical Spanish fiesta***. El piano que Xisco "Torró" treia damunt un carro no sortirà pus: el cinema ja fa temps que és un "Ristorante italiano". **Idò!**

> Els sonadors de serenates alcudiencs interpreten "Esclau", una més de les cançons que tenen al repertori en la nostra llengua. Les Verges de 2022. Publicat per l'Ajuntament d'Alcúdia.

Un altre dia ens dedicarem al **debat** sobre quina és la manera millor d'afrontar les amenaces de la identitat del nostre poble; avui no toca. Mentrestant, podeu seguir llegint la **segona part** d'aquest article parlam dels altres protagonistes de la festa: els **bunyols**. També repassam altres tradicions, més o manco esteses a nivell local, com ara la tradició del **penjoll** o de les **enramades**.

Les Verges (II) – Bunyols, verjots, penjolls i enramades

Molts d'anys!

Category

1. Calendari festiu
2. Cultura popular
3. Hemeroteca
4. Onomàstica

Date Created
12/10/2023
Author

tonimateu